

קברניט הדור

מִן הַגֵּאוֹן הַרְבֵּי אַבְרָהָם אֶלְקָנָה כִּהְנָא שְׁפִירָא זְצוּק"ל עֵלָה לַגְּנֹזֵי מְרוּמִים בַּחֲגֵי הַסּוּכוֹת תַּשְׁס"ח וְהַשְּׂאִיר אוֹתָנוּ כּוֹאֲבִים וְדוֹאֲבִים עַל אוֹבְדָן קְבֵרְנִיט הָאוּמָה. הוּא הִיָּה אֲבִינוּ הַרוּחָנִי שֶׁהִקִּים עוֹלָה שֶׁל תּוֹרָה בְּדוֹר הַצַּעִיר הַגָּדֹל בְּנַחֲלָתוֹ הַרִיבּוֹנִית, וְהוּא מִסַּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל תּוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשִׁלְמוֹתָהּ. רַבְּנוּ זצ"ל שִׁינָן לָנוּ תַּמִּיד אֶת חוֹבַת הַהִתְמַדָּה בַּתּוֹרָה וְאֶת הַלִּמּוּד הַמְקִיף וְהַמְעַמֵּיק בְּכָל חֻלְקָה: בְּמַחְשָׁבָה, בְּאִמּוּנָה, בְּקִצּוֹת הַחוּשׁ, בְּנִתְיָבוֹת הַמִּשְׁפָּט וּבְכָל מַכְמֵנֵי הַתּוֹרָה, הַחֹל מִפְּרִשְׁנוֹת הַמְקַרָּא וְכֹלָה בְּרֵאשׁוֹנִים וּבְאַחֲרוֹנִים, בְּעֵינֵן בְּדַבְרֵיהֶם וּבַהֲסַקַּת מַסְקֵנוֹת חִינוּכִיּוֹת וּמוֹסְרִיּוֹת.

רַבְּנוּ הַגָּדוֹל שִׁימַשׁ חוֹלִיָּה מְרַכְזִית הַמְקַשְׂרֵת בֵּין עוֹלָם הַתּוֹרָה ה"ישן" לְבֵין תּוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְבֵין הַיְשִׁיבָה "הַמְרַכְזִית הָעוֹלָמִית" הַלְּאוּמִית וְהַצִּיּוֹנִית, כִּי הַתּוֹרָה שִׁיכַת לְכֹלל יִשְׂרָאֵל וְאִינָה מִפְּלַגְתִּית הַשִּׁיכַת לְמַחְנֵה מְסוּיִם. וּמִשׁוּם כֵּךְ הִטִּיף רַבְּנוּ כָּל הַזְּמַן לְגִדּוֹל בַּתּוֹרָה, לְהִיּוֹת תַּלְמִיד חֶכֶם גָּדוֹל הַמוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וּמְסוּגֵל לְהִתְמוּדֵד הַלְּכִתִּית עִם בְּעִיּוֹת הַדּוֹר. וְזִכּוֹרְנִי, כִּשְׁהִיָּה בָּא לְבַקֵּר בְּסַדְרִים, וּבְפִרְט בְּסַדֵּר עֵרֶב, הִיָּה שׁוֹאֵל כָּל תַּלְמִיד מֵהָ לָמַד, מֵהָ הַתְּחַדֵּשׁ לוֹ בְּלִמּוּד וּמֵהָ הַהִסְפֵּק שְׁלוֹ, וְהִיָּה מְגַלֵּה הַתְּעַנְיָנוֹת רַבָּה בְּסַדְרֵי הַלִּמּוּד, הֵן בַּהֲלַכָּה וְהֵן בְּמַחְשָׁבָה.

א. אישיותו המיוחדת והמצוינת

מִן הַרְבֵּי זְצוּק"ל הִיָּה דְמוּת מִיּוֹחַדָּת בְּמִינָה רַבַּת גּוֹוִנִים וְרַבַּת כִּישׁוּרִים, וּמִשְׁחַר יְלֻדוֹתוֹ גִּילָה גְּאוּנוֹת מוֹפְלָאָה וְהַתְּמַדָּה עֲצוּמָה בְּלִמּוּד בְּעֵינֵן וּבַהֲפַעֲלַת שִׁיקוּל הַדַּעַת הָאִישִׁי כְּדִי לְהִיּוֹת פּוֹסֵק אֲמִיתִי בְּכָל עֵינֵי וְעֵינֵי, לּוֹמֵר אֶת הָאֲמִת וְלֹא לְבַטֵּל אוֹתָהּ מִפְּנֵי שִׁיקוּלִים לֹא נְכוֹנִים. הַרְבֵּי הִיָּה מְקוּרִי, בַּחֲן כָּל דְּבַר מַחְדָּשׁ, הַסְּתַכֵּל בְּהַסְּתַכְלוֹת מִיּוֹחַדָּת עַל כָּל דְּבַר וְדַבָּר וְלֹא נִרְתַּע מְלוֹמֵר אֶת הָאֲמִת מְזוּוֹיִת הָרְאִיָּה שְׁלוֹ, כִּי תַּלְמִיד חֶכֶם אֲמִיתִי רַחוּק מִפְּחָד מִפְּנֵי לּוֹעֲגִים וּמִשְׁטֵינִים. תַּמִּיד הַחֲדִיר בְּנוֹ אֶת אֶהֱבַת הָאֲמִת, וְגַם לְהִזְהַר בְּלִשׁוֹנָה וּבְאַמִּירוֹתֵינוּ. זְכוֹרְנִי שֶׁפַּעַם לֹא דִּיקְתִּי בְּלִשׁוֹנִי וְהוּא נִעַץ בִּי מִבֵּט חוֹדֵר כְּדִי לְרַמּוֹז לִי עַל זְהִירוֹת בְּדִיקוֹ!
גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל דָּאֵז נִבְּאוּ לוֹ גְּדוּלוֹת וְנִצְרוֹת, וְהִיָּה כְּאֵלָה שֶׁהַכְּתִירוֹהוּ בְּאוֹמְרָם "אַבְרָהָם אֶלְקָנָה הוּא גְּדוֹל הַדּוֹר הַבְּא"1.

בְּרַם מְרֹב עֲנוּתוֹנוֹתוֹ וּפְשׁוּטוֹתוֹ הַתְּנַגֵּד לְזֶה וְהַמְשִׁיךְ בְּהִלְכוּתוֹ הַפְּשׁוּטוֹת. תַּמִּיד הַצַּטְנַע, תַּמִּיד הַקְּשִׁיב לְכָל אֶחָד וְנִעֲנַע לוֹ בְּרֵאשׁוֹ, וְלֹא הִגְבִּיָּה לְבוֹ עַל שׁוֹם אָדָם. גַּם עִם כָּל תַּלְמִידוֹ הַתְּנַהֵג בְּעִנּוּהָ, בְּחִיבָה וּבְשִׂמְחָה, וְקִיבֵל כָּל תַּלְמִיד בְּסִבֵּר פְּנִים יְפוֹת וּבְהַלְצָה. גַּם בְּבִיקוּרוֹ אֶצְלֵי בְּקִרִית גַּת קִיבֵל כָּל אֶחָד, בִּירֵךְ אוֹתוֹ וְשִׂמַּח לְרֵאוֹת פְּשׁוּטֵי עִם שְׁבָאוֹ לְרֵאוֹתוֹ. הוּא הִיָּה אוֹמֵר שִׁיּוֹצְאֵי גְלוֹת סַפְרָד מְלֵאֵי אִמּוּנָה פְּשׁוּטָה וְטְהוּרָה בְּלֵי תַּחְכּוּמִים, וּבְכָל מִינֵי הַזְּדַמְנוּיּוֹת הִיָּה מְשַׁבַּח מְאוּד מִיָּדָה זֹ, אֲשֶׁר נוֹשְׂאִיָּה הֵם זְכִי נֶפֶשׁ וְגְדוּלֵי מַעַשׂ.

¹ מצוטט בשם הגאון מטשעבין זצ"ל.

מרן הרב שפירא זצ"ל, לאחר שנתן ברכה למישהו, דרש שיאמרו לו: "וכן למר" כמנהג יוצאי גלות ספרד. וכן שמעתי שלאחר הטיפול הרפואי היה מבקש מהרופא המטפל שיברך אותו, כי זכותו של בעל החסד היא גדולה.²

בזכות אריכות הימים המופלגת שזכה לה (תשעים ושש שנים) הוא היה הציר המרכזי המקשר בין הדור הקודם לדור החדש. הוא העביר מתורת גאוני הדור הקודם לתלמידיו, והרבה לספר בשבחייהם, במידותיהם המופלגות ובשקידתם המופלאה של חכמי הדור שהרביצו תורה ויראה מתוך עוני רב ודוחק עצום, ומתוך כך צמחה לנו תורה נהירה המבררת לנו תעלומות ונותנת לו מענה לשאלות הלכתיות אקטואליות.

מסופר על רבנו, שבצעירותו, בכל בוקר לפני הליכתו לבית הדין נהג ללכת לבית אמו האלמנה ולבשל לה מרק טרי. ובוודאי בזכות זו האריך ימים, כי הרי זהו שכרה של מצוות כיבוד אב ואם – "למען יאריך ימיו".

הוא היה בקיא ומומחה גדול בספרי השו"ת ובסיפורי הגאונים והצדיקים, ותענוג גדול היה לשבת לידו ולשמוע סיפורים על אורחות חייהם. היה מספר על ענקיותו של הרב קוק כיצד בדיבורו ובלימודו היה שופע גאונות עצומה שאין לתארה, וסיפר כמה הרב עשה חסד גם עם משמיציו ומקטרגיו, כי כל נשמה יהודית היתה יקרה לו. וכך גם הוא, כראש ישיבת "מרכז הרב" ידע בפיקחותו השנונה ובמידותיו המיוחדות לשלב בין יחס אישי ואבהי לכל תלמיד ותלמיד, לבין הקפדה על סדרי לימוד קבועים.

ביתו היה פתוח ללא שעות קבלה לכלל תלמידיו ולכל מחפשי עצתו. ובדידי הוה עובדא, שמעולם לא קבעתי תור להיכנס לביתו או ללשכתו והיה מקבל אותי בשמחה רבה וכן רבים אחרים כפי שראיתי במו עיני. הוא התעניין מאוד בענייני הרבנות והתורה בקרית גת ותמיד דחפני להשלים גם עם המתנגדים.

במשך היותי תחת הנהגתו וקרבתו, ראיתי בו תלמיד חכם ענק, פיקח, עצום במילי דעלמא ובמילי דשמיא, שהשתמש בתבונתו הגדולה ורוחב דעתו הישרה לעזור לתלמידיו, לשואליו ולמבקשי עצתו, ובפרט להציל עשוק מידי עושקו ולהגיש סעד גשמי ורוחני. וכל זה ינק מכוח עמלו בתורה ואמונתו בחוקיה. כאן השתמש באהבתו העזה לכל מי שעמל והגה בתורת ה', לקרבו, לעודדו ולרומם קרנו. כאחד מתלמידיו, שנשלח על ידו לשרת את עם הקודש בקרית גת ת"ו, זכיתי לאהבתו, לחיבתו, לקרבתו ולעצותיו המופלאות, וכן זכיתי ללמוד ממידותיו הנעלות והטהורות שהיו לי למאור עיניים ולמדריך לנתיבותיי הפרטיות והציבוריות. הרב גילה יחס סובלני לכל דעה ודעה כי היה מלא אופטימיות רבה. הוא הבין וסבל גם דעות הלכתיות והשקפות אחרות מבית מדרשם של גדולים אחרים, והלך בדרכם של בית הלל.³

מרן הרב היה מלא שמחת חיים; כולו שירת קודש ורחוק מעצבות. כי מי ששקוע בעמלה של תורה ובעבודת ה' לא שייכת בו עצבות ויגון אלא ששון ושמחה. "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהילים יט, ט). התורה מסלקת יגון ואנחה ומרוממת את העמל בה לספירות רוחניות גבוהות ולפתיחת מעייני החכמה. מרן זצ"ל ראה בשמחה שלב גדול וחשוב בהתעלות ביראת שמים, ותפילתו היתה ספוגה שמחה. בימים הנוראים היתה אופפת אותו שמחה גדלה וגם יראת הדין.

² שמעתי מבנו וממלא מקומו הרב יעקב שפירא שליט"א.

³ עי' עירובין יג, א.

הרב שינן לתלמידיו בשיחותיו, בשיעוריו ובפגישותיו לעסוק בתורה: הן בפשטי ההלכות, הן ברמזים ובדרשות והן בסודות התורה. כי חכמי האמת לימדונו שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרדס כפי יכולתה והשגתה, ולכן חייב כל תלמיד להעמיק בעיון, לגרוס, לסבור ולהבין דבר מתוך דבר כפי השגתו. ומרן החדיר בנו את דברי המאירי (סנהדרין כ, ב):
לעולם תהא כל מחשבתו של אדם לעסוק בתורה, ואל ימנעהו לא טירדות ולא מלחמות, ולא מבוכות העוני והדוחק ושאר סיבות המונעות, וכל המקיימה מתוך הטיידה שכרו כפול ומכופל.

הרב היה בזה מופת לתלמידיו. בזמן לימודו והכנת השיעור הכללי בישיבה ביום שלישי היה מתגבר כארי עד שהיה נלאה ומזיע מתוך שקידתו ויגיעתו. הוא הסביר לנו כי תכלית העיון והבירור היא לשבר את הקליפות, את כוחות הטומאה המתגלמים ב"קושיות", ולכן היה מתייגע מאוד והיה מתיש כוחו בלימודו כדי לשבר את הקליפות ואת המכשולים שמערים היצר הרע לבל נבין דברי תורה ומסריה הא-להיים⁴. כשנבחר לרב ראשי, לא היה בא ללשכתו ביום ג', כי היה כולו עסוק בהכנת השיעור הכללי. התפלא על כך עמיתו מרן הראשל"צ הגר"מ אליהו שליט"א ושאל: אולי מספיק שעה או שעתיים, ומה פתאום יום שלם? וענה לו הרב שצריך להתייגע ולחזור ולשנן עד שהשיעור יהיה ברור כשמש⁵.
מכוח עמל זה זכה לגדולות, להיות גאון אדיר, שר התורה, ראש ישיבה ורב ראשי לישראל. כל מי שראה את פניו המאירות, ספג ממראהו הנהדר – מראה כהן – תורה ויראה, חכמה ובינה, כבוד והדר, ומחובתנו ללכת לאור תורתו וזיו הנהגותיו הנעלות.

ב. הרב : אישיות של סינתזה

מרן הרב היה אומן השילובים. הוא היה בעל יכולת אדירה לגשר בין דברים מנוגדים ובין דעות והשקפות שונות, ותמיד ראה את האור שבכל דבר. הוא ראה באחדות העם, באחדות התורה ובאחדות כל המעשים יסוד הבריאה והכוונתה למגמתה הא-להית להיות חטיבה אחת⁶. והרי זוהי שאיפתם של גדולי ישראל שאינם חיים בצמצום, בארבע אמות שלהם, אלא כל נטיית חייהם לאחד, לשלב, לרכז ולרומם את כנסת ישראל, שהיא התמצית של הטוב בעולם. ומשום כך רבנו שהלך באורו של הרואה הגדול, מרן הרא"ה קוק זצ"ל, לא יכול היה לסבול שום שנאה ושום עוולה. רוחו בחלה בצמצומים ובפירודי דעות, וכולו היה ספוג אהבת כל ישראל מהקטן עד הגדול. ישועת כלל ישראל השלמה מילאה את חלל חייו⁷. וזכורני פעמים רבות שכאשר אחד התלמידים קטרג בכמה עניינים על הפרט או על הכלל, היה מעדנו ומרסנו ואומר לנו תמיד: "תראו בטוב ירושלים, כי העם בכללותו צדיק".

אישיותו של הרב הייתה **אישיות של סינתזה**, של גישור בין כל הפערים. משום כך היה מצד אחד ראש ישיבה גדול האמון על הפלפול, על השכל הזך ועל החריפות הלוגית, ומאידך היה דיין בחסד עליון, שפסק בצורה חותכת בעניינים גדולים ורגישים שבהם היה צריך להפעיל שכל ורגש כדי להוציא אמת לאמיתה.

4 עי' בספר הכוונות למהרח"ו, פרשת ואתחנן.

5 כך סיפר הראשל"צ שליט"א.

6 עי' אורות עמ' קנא ו-קנו.

7 עי' אורות הקודש ג, שמט; אורות עמ' קנב.

"במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו". מצד אחד היה רבנו גאון עצום, חדשן גדול ובעל יצירתיות מדהימה בנושאים קשים (היתר עגונות, ניתוחי מתים, קביעת מוות, פסקים בענייני מלחמה והלכות ציבור, היתר מכירה וכו'), ומצד שני היה עניו גדול, חי בפשטות ובצניעות, מקבל כל אחד בספר פנים יפות, בשמחה ואף בהלצה וסבלן גדול לשמיעת דעות שונות. בביקורו בקרית גת בפעם השלישית הקשיב לפשוטי עם והסתכלתי עליו כמה שמיעת דבריהם של פשוטה העם תרמה לו נחת ואושר רב, ולמרות זקנותו רקד עם כולם ושאל בשלום כל אחד שהיה במחיצתו. כשחזר לירושלים שאלתי את אותם אנשים מדוע הם שמחים, והם השיבו כי ראו רב גדול כהן גדול מלא חדווה והתמלאו גם הם שמחה ואושר רב.

ג. הרב והדיינות

מִרְן הרב, בהיותו הרב הראשי לישראל המופקד על מערכת בתי הדין הרבניים, החשיב מאוד את הדיינות בישראל ובעבורו היא הייתה "שליחות א-להית". אין היא מקצוע או מקור פרנסה לנושאי, אלא "מצוה עליונה" כדי להעמיק את חדירת אור התורה והשפעתה המקסימלית לכלל החיים הארציים. כי על ידי בסיס מציאותי זה נוכל לחנך את הדור על כל בעיותיו החברתיות, המוסריות והרוחניות ולהעצים בו את הכיסופים העזים למשפט הצדק המוחלט של תורת ה'. מכוח זה דאג הרב שבתי הדין הרבניים ישמרו על רמתם התורנית והמוסרית ועל היראה העליונה (עי' אורות התורה ב, ב-ג). לכן עודד הרב את תלמידיו ללמוד דיינות, להיבחן ולשבת כדיינים כדי לחזק את "משפטי התורה" ולבסס את המשפט היהודי שילך לכבוש את כל שדרות האומה. מִרְן הרב הלך בעקבות גדולי האומה, ובראשם מִרְן הראי"ה קוק זצ"ל, ששינן שהמדינה היהודית הקמה לתחייה תשתית את חוקיה על משפטי התורה.

השבת "משפטי התורה" לחייה היומיומיים של מדינתנו תסיר ממנה יגון ואנחה, מבוכה ובלבול, קלקול וטשטוש, רפיון ויאווש, ומאידיך היא תשרה בתוכנו "שכינת א-ל", תחזק את כוחותינו המוסריים והנפשיים, ותרבה שאיפה לטוב העליון, לחסד ולרחמים כלפי כל ברייה. כשנחזור למשפט התורה תעלה רמתנו המוסרית והיגון והאנחה ינסו מתוכנו, כי הנטייה ממשפטי התורה למשפטי אנוש היא סטייה מהאמונה. עזיבת משפטי ה' והליכה למשפטי אדם מראה כאילו משה רבנו ומשפטיו אינם אמת ח"ו⁸. לאור הנ"ל כיבד וחיבב מאוד את דייני ישראל וגם אותי, תלמידו הקטן, דחף להיות דין בישראל. ובהיכנסו לרבנות הראשית בהיכל שלמה, שמת לי לב כמה מתעניין ושואל כל דין ודין על בית דינו ועל פסקיו וראיתי שפניו היו צוהלות מאוד.

ד. רב והשקפת עולמו הממלכתית

עם היות מו"ר גאון אדיר, ענק בהלכה, בעל שכל זך וישר, שיחו ושיגו היו ספוגים חכמת חיים והשקפה ציונית-ממלכתית. משום כך נגעו ללבו ולמחשבתו הזכה שאלות ציבוריות ממלכתיות בכל תחומי החיים, ובפרט חיווה דעתו בכל מיני מאמרים ובשיחותיו בישיבה ומחוצה לה על תקומת מדינת ישראל שהיא "ראשית צמיחת גאולתנו" וראה בה "אתחלתא דגאולה מובהקת". וכך כתב באחד ממאמריו:

מלכות ישראל נתכוננה מחדש, מלכות ישראל פירושה שראשיה הם יהודים. שלטון גויים הוא "גלות", ושלטון יהודים, יהיה מה שיהיה, הוא ביטול הגלות. וגם אם יצביעו על

⁸ עי' רש"י ריש פר' משפטים; סמ"ע חו"מ סי' כו ס"ק ד; ספר כסף הקדשים; חידושי רעק"א לשו"ע שם בשם התשב"ץ ח"ב סי' רץ; מורשה דף רמב-רמו.

פגמים רוחניים וחטאים דוגמת בית ראשון ושני הרי לעולם זו מלכות ישראל, ותפארת ישראל קיימת, ועי' לשון רש"י (סנהדרין צז, א): עיקר כבודם ופאדם של ישראל שלא שלטה בהם אומה⁹.

ומכוח השקפה ממלכתית ישראלית זו, חידש ושינן שתקומת מדינת ישראל היא תהליך בהתגשמות חזון הנביאים, כך היה אומר לנו:

בין שהמדינה יותר יפה או פחות יפה, היא נשארת המדינה שלנו.

ועל אף הביקורת שהיתה לו לפעמים על התנהלותה של המדינה, בכל זאת אהב אותה ולחם בעוז ובאמונה נגד החולשות המדיניות והחברתיות. ומעולם לא השמיץ ולא גינה את המנהיגים הפוליטיים למרות ביקורתו עליהם, כי נזהר מאוד מלפגוע גם בחלושי הדעת.

עמדת הרב היתה ברורה כשמש ש"דעת תורה" היא יסוד מוצק ועמוד איתן בחיינו הלאומיים, וכל רב בישראל חייב לומר את האמת ולבטא "דעת תורה" בכל תחומי החיים, ולא לשבת בחיבוק ידיים ובשתיקה מכל מיני חששות שמא יבולע לו. לפיכך על פרנסי הקהל והעם להאזין ולהקשיב ל"דעת תורה" גם בשאלות מדיניות, ביטחוניות, כלכליות וחברתיות. ומרגלא בפי רבנו כי "לרב יש מה לומר בהערכת המציאות, בחינת חכם עדיף מנביא"¹⁰.

מתוך ראייה עמקנית ומבוססת זו התנגד בתוקף ובנחישות רבה לגישה ההלכתית שלפיה השאלות המדיניות הן מקצועיות גרידא, והמדינאים יקבעו בהן כמו שהרופא קובע את טיב המחלה וריפוייה ולא רבנים בעלי ידע תורני. הרב זצ"ל שאב את גישתו מהשקפת עולמם של קודמיו, קברניטי ההשקפה התורנית הדתית לאומית - מרן הראי"ה קוק ובנו מו"ר הרצי"ה קוק זצ"ל, שהדגיש ושינן לכל תלמידיו:

אינני מבקש רשות של אף אחד, מה שהוא צדק ואמת אני מחויב להודיע ולפרסם על פי התורה. הפוליטיקה של כלל ישראל היא תורה, היא קדושה.

והדברים ברורים לענ"ד, דכיוון שתורת ישראל מתפשטת ומאירה את כל המציאות החומרית ומדריכה את עם ישראל בכל תחומי החיים, ואין התורה עוסקת אך ורק בהדרכת האדם בפרט וצרכיו אלא בהדרכת "ציבור שלם", גוי קדוש, בניתוב "ממלכה גדולה", משום כך היא נותנת דעתה על כלל העניינים הנוגעים לעם ישראל ולממלכתו. ולכן חובה על כל תלמיד חכם וכל רב גדול בישראל לשמוע ולהשמיע "דעת תורה" ולהדריך את הציבור על פי חוקי התורה. ולכן שינן לנו הרב בכמה דוכתי, שענייני ההתיישבות בארץ ישראל והשלטון של ישראל נבחלתו השלמה הם ענייני תורה מובהקים, וכל תלמיד חכם חייב לפעול בכל דרך להשפיע על קהל שומעי דברו בעניין קיום מצוות התורה ובפרט מצוות ישיבת ארץ ישראל ובניינה¹¹.

סוד זה מעוגן בתורה, וכפי שמרן זצ"ל הביא ראיות לזה מהמשנה (סנהדרין כ, ב) ש"אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד"¹². ללמדנו שגם בנושאים מדיניים וצבאיים יש להתייעץ בדעת תורה ולקבל חוות דעת של גדולי ישראל; שהרי אי אפשר לצאת למלחמת הרשות אלא ברשות הסנהדרין. ועוד הביא מפסחים (נו, א) שחכמי ישראל הביעו דעתם על מעשי חזקיהו המלך בתחום המדיני והביטחוני ובעניין הצלת נפשות והתנגדו לו

⁹ עי' מורשה דף קמב; חוברת 'מורשה' ח"ט עמ' 20.

¹⁰ עי' מורשה דף ג-כא.

¹¹ עי' מורשה דף קלז-קמא, קעד-קעז.

¹² הל' סנהדרין ה, א; הל' מלכים ה, ב)

(עיי"ש). וגם מכאן למדים שגם בשאלות מדיניות וצבאיות צריך להיוועץ בחכמי הדור כי כל פעולה ציבורית צריכה להיות מודרכת על פי דבר ה' על פי חכמי התורה¹³. ברם הרב עצמו סייג יסוד זה וכתב שלא כל תלמיד חכם ולא כל רב קטן רשאי להיות פוסק לכלל ישראל, אלא רק גדולי התורה בישראל הם "השופט אשר יהיה בימים ההם..." – אין לך לילך אלא אצל השופט שבימך¹⁴. רק שופט מומחה בימינו רשאי ואף חייב לחוות דעת תורה בשאלות העומדות על הפרק, וכל שכן בשאלת שלמות הארץ, שהיא מרכזית והיא שאלת "פיקוח נפש" של האומה, ולכן היא שאלה הלכתית תורנית מובהקת וחייבים להתריע ולהורות ולא לחשוש שמא יבולע לו או למוסד שהוא קשור אליו. וכתב הרב שרק הבקיא לפסוק בשאלות חמורות בכל ארבעת חלקי השו"ע ופסקיו מקובלים בין רבני ישראל יכול לפסוק בעניינים מורכבים וקשים של כלל ישראל¹⁵. ומכאן התפקיד החשוב העומד בפני רבנים ודרשנים לפני העומדים לפני הקהל בשבתות, בחגים ובשיעורים שבועיים להקדיש חלק מדרשותיהם לזכותנו על ארץ ישראל לאור ההלכה ומקורות חז"ל שמפיהם אנו חיים, וזה בוודאי יעורר את הציבור לחזק את חיבת הארץ ולהביע התנגדות להסכמים אומללים¹⁶. כתלמידו, ראיתי לעצמי חובה קדושה לבצע זאת במאמרי, בדרשותיי ובשיחותיי, כי כך קיבלנו ממור"ר הרצי"ק זצ"ל ומתורת הרב כי ארץ ישראל היא מקור השלמות והחיות של האומה הישראלית, ואין סמכות לאף אחד מעם ישראל לוותר על שלמות חיינו.

מרב הרב ראה בחוקי הכנסת "תקנות ציבור" כשנציגי המפלגות הדתיות תמכו בהם, כי תמיכתם מעידה שאינם סותרים את חוקי התורה. הוא עמד בתקיפות רבה על יישום פסקי תורה בחיים הציבוריים, כי התורה וחוקיה הם למעלה מהכול, ובמדינה יהודית התורה היא המתווה דרך, ולא החלטות פוליטיות שהן פרי מחשבת אנוש המשתנות בהתאם למצב הפוליטי ולאינטרסים המפלגתיים¹⁷.

הרב לימדנו שחובה מוטלת על כל תופסי התורה להבליט ולהדגיש את ייחודו של המשפט התורני ואת עליונותו הא-להית מול כל שיטת משפט. ולכן פסק את פסקיו מתוך מעיינה של תורה בתקיפות ללא חת וללא התקפלות מול לחצים שונים, כי הוא אהב את האמת ואמרו רז"ל "כל דין שדן דין אמת הוא שותפו של הקב"ה במעשה בראשית"¹⁸. הוראה זו ליוותה את רבנו בכל משפטיו וסייעה לו להשתחרר מלחצים פוליטיים וחברתיים¹⁹. מעלת המשפט התורני עמדה תמיד לנגד עיניו. הוא עודד הקמת בית דין לממונות בכל עיר ועיר כדי שבני ישראל יתדיינו בפני בית דין רבני ולא בפני ערכאות של משפט חילוני שההתדיינות בפניהם היא חמורה מאוד²⁰.

¹³ ועי' משפט כהן סי' קכד.

¹⁴ ראש השנה כה, ב.

¹⁵ מורשה דף קכו-קכז.

¹⁶ עי' מורשה דף קד.

¹⁷ עי' מורשה דף קמו, רמב, רנה.

¹⁸ שבת י, א; וסנהדרין ז, א.

¹⁹ עי' רמב"ם הל' סנהדרין כג, ח.

²⁰ עי' רמב"ם, הל' סנהדרין סוף פרק ו ושו"ע חו"מ כו, א.

ה. הרב ושלמות הארץ

מתוך משנתו ההלכתית-מדינית והשקפתו הציונית לחם את מלחמתה של ארץ ישראל, ונתן גושפנקא הלכתית מובהקת להתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל, לאחיזה איתנה בהם בכל תוקף, כולל מאבקים והסתכנות ברמה הריאלית, כי ארץ ישראל היא מתנה נצחית לעם סגולה, ושום הגבלה ממשלתית פוליטית זדונית לא חלה על ישיבתה, בניינה והפרחת שממותיה על ידי בניה בונה השבים אליה מקצוות תבל. תשוקתם העזה של הללו אליה לא באה להם רק מצד מצוות ישיבת ארץ ישראל גרידא, אלא מצד הרצון העמוק והכביר של יצירת "עדת א-ל", כפי שכתב הגר"ח מוולוז'ין²¹, שהתשוקה לארץ ישראל היא מצד הברית שנכרתה עם אברהם, ושתכליתה להקים אומה קדושה בארץ גדולה, ולכן היא "ארץ חמדה" שחומדים אותה עליונים ותחתונים. ולאור זה, שאלת האחיזה בארץ חמדה והחזקת שטחיה המשוחררים מטומאת הגויים אינה שאלה פוליטית אלא שאלה הלכתית מובהקת ורק רבנים גדולים ומומחים בסוגיית קדושת הארץ וסגולתה הא-להית יכולים לפתור אותה ולא "רבנים קטנים", ובלשון הרב "רעבעלך", המתראיינים בעיתונים ובבמות שונות. הוא מתח ביקורת קשה על החושבים עצמם למורי הוראה, וקרא להם "נמוכי דעת בתורה וחלשים בחשיבה הלכתית שורשית"²².

רבנו עמד כצור חלמיש וכסלע יצוק על משמרתה של ארץ ישראל ותורתה. הוא נאבק בעוז ובאמונה על שלמות הארץ והוציא פסקים תורניים אודות האיסור החמור של עקירת יישובים בארץ ישראל. הוא התייצב חזיתית כאיש חמוש באמירות ברורות, בהנהגה בהירה ובמעשים מוחלטים נגד מסירת שטחי ארץ ישראל לנכרים.

ערב פרוץ הסכמי אוסלו האומללים החל מרן הרב במאבקו התקיף על שלמות הארץ והקים את "איחוד הרבנים למען ארץ ישראל". הוא ארגן כנסים ותפילות המוניות לביטול הסכמי הנסיגה משטחי ארץ ישראל, פרסם "גילויי דעת" הלכתיים שעיקרם תמיכה בהתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל המשוחררים והאיסור החמור לעקור יישובים מתוכה, וכן פסק שאין לממשלה שום סמכות לוותר על שטחי ארץ ישראל²³. כן הוא פסק שאסור לשום יהודי, לכל חייל ולכל שר לסייע בפינוי יהודים מנחלתם, ולתת יד להתנתקות ולחורבן הארץ. ולכן לחם מול תכנית הגירוש, ובניסיון לפנות את חברון כינס את איחוד הרבנים למען א"י ופסק שחייל חייב לסרב פקודה אם יפנו את עיר האבות, והממשלה נרתעה מלבצע את זממה²⁴. שנה וחצי לפני ביצוע הגירוש מגוש קטיף הוציא מרן זצ"ל גילוי דעת במשותף עם עמיתו יבדל"א מרן הראשון לציון הגר"מ אליהו ובו נכתב:

ארץ ישראל אדמת קודש היא נחלת ה' שניתנה לעם ישראל בפקודת העולמים בברית ושבועה לאחיזת עולם... זכותו וחובתו של עם ישראל לארץ ישראל הינה זכות נצח של העם לכל הארץ... ועל פי ההלכה אין סמכות לשום אדם כולל שרי הממשלה והעומד בראשה ולכל איש מדינה אחר לפעול לקידום תכנית הרסנית זו.

²¹ עי' מורשה דף קמח-קמט.

²² מורשה דף קכו.

²³ מורשה דף קכג-קכד.

²⁴ מפי ר' נועם ארנון מחברון.

וגם ימים ספורים לפני פטירתו, בערב יום הכיפורים תשס"ח, בעודו שוכב על מיטת חוליו בבית חולים "שערי צדק" חתם עם עמיתו יבדל"א מרן הראשון לציון הגר"מ אליהו שליט"א על מכתב קריאה לכל עם ישראל למחות נגד דיבורים נוספים על מסירת שטחי ארץ ישראל, וזו לשונו: לכל עם ישראל. בערב יוה"כ תשס"ח אנו קוראים לכל בית ישראל למחות בכל תוקף על הדיבורים ועל הכוונות של ראש הממשלה ואנשי ציבור בדבר "מדינה פלשתינית" ונסיגה משטחי הקודש של ארץ ישראל.

ארץ ישראל שייכת לעם ישראל וניתנה לנו לנחלה ע"י בורא עולם ואין זכות לראש הממשלה ולכל אדם למסור חלקים ואף לא גרגיר מארץ ישראל הקדושה... אנו קוראים לציבור למחות נגד דיבורים אלה, ולראש הממשלה לחזור בו ולזאוג לזכויות של עם ישראל בארצו. (ע"פ הכרוז)

לפני הגירוש מגוש קטיף קרא הרב לחיילים שלא להישמע לפקודות המורות לפנות יהודים מנחלתם כדי למוסרה לרוצחים. וזה מראה כמה חבת הארץ הייתה תקועה בלבנו. הוא לחם את מלחמתה במסירות ובעקשנות ושום שכנוע לא עזר לרכך את עמדתו בטענה שעמדתו הבלתי-מתפשרת עלולה לפגוע בתדמיתו הציבורית ובמעמדו הרם, כי הכהן הגדול מלא קדושה דבוק לאמת ולנצח ואינו נכנע לשקר ולחנופה. הוא לעג לכל הסברות וטען שהאמת אינה ביישנות ואינה פחדנית, והצדק תמיד עם מי שמייצג את האמת ומפיצה ברבים. הוא לא פחד מאיומים ומפגיעה ביישנותו ובו עצמו כי "לא תגורר" היתה ספוגה באישיותו, ובזה בלטה עצמתו וגדולתו של הרב.

מרן למד תקיפות זו בענייני שלמות הארץ ממרן הראי"ה קוק ומבנו יחידו מרן הרצי"ה קוק זצ"ל שחינכו את תלמידיהם לאהבת התורה והעם ולשלמות הארץ.

ו. תורה תמימה

משנת הרב היא שלמה ומושלמת ואינה יודעת פירודים וחישובים קטנוניים ומפלגתיים, אלא היא מקשה אחת ועניין אחד, כי התורה, העם והארץ הם חטיבה אחת שלא ניתנה לפירוד. בהסתלקותו נותרנו מיותמים, ולכן אנו מבכים וזועקים: מי ייתן לנו חליפתו, מי ייתן לנו תמורתו? וכבר אמרו רז"ל: "מעות יש לנו ואין לנו שולחני לרצותך"²⁵.

תפילתנו לבורא שנזכה ללכת בדרכיו של רבנו הגדול והקדוש ושנמשיך בהפצת תורתו, ביישום הדרכותיו ובחיזוק בוני הארץ ומתנחליה.

כתלמידיו וכבניו מוטלת עלינו החובה להתלכד ולהתאחד סביב תורתו, סביב צוואתו, וללכת בעקבותיו. עלינו לפעול לאיחוד השורות, כי כוחנו באחדותנו, ובזה נצליח להחיות בתוכנו את דמותו המאירה של מרן זצ"ל כדי לעמוד בנחישות ובקומה זקופה מול המשימות והאתגרים המדיניים והצבאיים, החינוכיים, האמוניים וההתיישבותיים שנכוננו לנו בעת טרופה זו. צו השעה מחייב את בניין ארצנו בגשמיות וברוחניות, להכינה למשיח צדקנו שיהפוך אותה "מרכבה לשכינה" ואור לעמים.

²⁵ עי' אבות דר' נתן כה, ג.